

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบุรุษผู้ผดุงความยุติธรรม

ภาระหน้าที่สำคัญในการบริหารบ้านเมืองในภาวะหน้าส่วหน้าขวาน เป็นภาระอันหนักหน่วงเหลือเกิน สำหรับนายกรัฐมนตรี แม้ว่าจะได้มาซึ่งอำนาจอันล้นเหลือ แต่กลับเป็นอำนาจที่ไม่มีใครต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองหลังเหตุการณ์วิปโยค 14 ตุลา 2516 แต่ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ก็เป็นผู้รับอาสาขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 12 ของประเทศไทย และได้ก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 อันนำมาซึ่งสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนในที่สุด

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เคยดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา, คณบดีคณะนิติศาสตร์ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการข้าราชการพลเรือนผู้ทรงคุณวุฒิ, ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปลัดกระทรวงยุติธรรม, รองประธานสภาข้าราชการรัฐธรรมนูญ, ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี 2 สมัย และได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็นประธานองคมนตรี

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นบุตรคนเล็กของมหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวทียวิเศษภักดี ศรีสัตยวัตตา พิริยพาหะ (ทองดี ธรรมศักดิ์) กับคุณหญิงชั้น ธรรมศักดิ์ ท่านเกิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2450 ที่บ้านหลังวัดอรุณราชวราราม ตำบลบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญจนจบชั้นมัธยม และศึกษาต่อที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม สำเร็จเป็นเนติบัณฑิต และได้รับทุนเล่าเรียน “รพีบุญนิธิ” ไปศึกษาวิชากฎหมายต่อที่ประเทศอังกฤษและจบหลักสูตรเนติบัณฑิตอังกฤษในปี พ.ศ. 2475

หลังจากที่จบการศึกษาจากอังกฤษแล้ว ท่านได้เข้ารับราชการที่กระทรวงยุติธรรม ชีวิตตุลาการก้าวหน้าตามลำดับ จนได้ตำแหน่งสูงสุดเป็นประธานศาลฎีกา

ตลอดอายุราชการ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้คนทุกวงการ ตลอดจนประชาชนทั่วไปว่าเป็นผู้แตกฉาน ปราดเปรื่องทางกฎหมาย ระเบียบ แบบแผนทางราชการ และความรู้รอบตัวแทบทุกด้าน ได้รับการกล่าวขวัญว่า **เป็นผู้พิพากษาผู้คงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ ยุติธรรม วินิจฉัยคดีความอย่างเที่ยงธรรม เป็น “เป่านุ่นจีน” ผู้ตรงอินของเมืองไทย**

เมื่อเกิดวิกฤตทางการเมืองในยุค 14 ตุลา 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และองคมนตรี ให้รับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 12 ของประเทศไทย

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้กล่าวถึงความรู้สึกครั้งแรกที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็น นายกรัฐมนตรีว่า

“เมื่อได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนั้น เราจะต้องพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ แม้จะให้ไปตายก็ตาม”

ในวันนั้นท่านได้กล่าวคำปราศรัยจากหอพระสมุท ในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน โดยผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยว่า

“พี่น้องชาวไทย นิสิต นักศึกษาและประชาชนชาวไทยที่รักทั้งหลาย ด้วยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ในวันนี้ให้ข้าพเจ้าเข้ารับภาระหน้าที่อันหนัก เป็นนายกรัฐมนตรีแม้จะเป็นระยะเวลาที่ยากลำบากอย่างยิ่ง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ดี ข้าพเจ้าก็รับพระบารมีใส่เกล้าฯ จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและจะทำงานโดยเต็มสติกำลังความสามารถ ในขั้นแรกและที่เป็นการด่วนอย่างยิ่งในวันนี้ก็คือข้าพเจ้าขอร้องให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ทั้งที่เป็นทหารตำรวจ นิสิต นักศึกษา และประชาชนขอให้รักษาความสงบเรียบร้อยโดยพลัน ทั้งนี้เพื่อประชาชนและเพื่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักยิ่งของเรา ข้าพเจ้าขอสัญญาว่าจะให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ และข้าพเจ้าคาดคิดว่าไม่ควรจะเกิน 6 เดือน นับแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าจะเชื่อมั่นว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณธรรมความสามารถความซื่อสัตย์สุจริตประกอบเข้าเป็นคณะรัฐมนตรีในวันนี้ ขอให้ท่านข้าราชการประจำทุกท่าน ไม่ว่าในตำแหน่งใดได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ท่านมีอยู่ในปัจจุบันต่อไปตามเดิมทุกประการ”

รัฐบาลภายใต้การนำของศาสตราจารย์สัญญา ถูกสื่อมวลชนตั้งฉายาให้ว่า “รัฐบาลท่านพระครู” เนื่องจากนายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลที่ธรรมะธรรมโม เมื่อเข้ารับตำแหน่ง ศาสตราจารย์สัญญา ได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อประกาศใช้ภายใน 6 เดือน แต่ก็ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาล และสถานการณ์ในประเทศที่ยังคงระอุอยู่ เพราะเหตุความวุ่นวายต่างๆ ทำให้ร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอไม่ผ่านสภาถึง 3 ครั้ง

แต่ในที่สุดประชาธิปไตยที่ทุกคนรอคอยได้เกิดขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 10 เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้สิทธิเสรีภาพต่อการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ป้องกันคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ประกาศอุดมการณ์ไว้อย่างแจ่มชัดว่า ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันจะยังผลให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม กำหนดห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและสมาชิกรัฐสภาโดยเด็ดขาด ซึ่งเท่ากับมอบอำนาจให้แก่ประชาชน

อย่างเต็มที่ และดำเนินการให้ความช่วยเหลือในด้านของบุคคลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมด้อยลง ส่งเสริมให้
ชาวนา และเกษตรกรอื่นมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมตามสมควร จนได้รับการกล่าวถึงว่า
“เป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด” นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

หลังจากท่านพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี 2518 แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นองคมนตรีอีกครั้ง และเป็นประธานองคมนตรีในเวลาต่อมา

นอกจากงานราชการ งานวิชาการ และการเมืองแล้ว ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ยังเป็นผู้ใส่ใจใน
พุทธศาสนามาตั้งแต่วัยหนุ่ม ศึกษาถึงพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และได้อุทิศตนให้แก่งานพระพุทธรศาสนา
ยาวนานกว่า 40 ปี

ท่านได้เรียนรู้ พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญาแห่ง
พระพุทธรศาสนาจากท่านเจ้าคุณพระเทพมุนีแห่ง วัดเบญจมบพิตร รวมทั้งได้มีโอกาสสนทนารธรรม และศึกษา
พระพุทธรนธรรมอย่างกว้างขวางกับท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งวัดสวนโมกขพลาราม จนเป็นแรงบันดาลใจ
ใจให้ท่านทุ่มเททำงานส่งเสริมพระพุทธรศาสนาให้กับพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยอย่างเต็มที่ ได้ดำรงตำแหน่ง
นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และเป็นประธานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกยาวนานถึง 15 ปี
บำเพ็ญประโยชน์ และทำให้องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกเป็นปีกแผ่นมั่นคงและวัฒนาถาวร เป็นศูนย์
รวมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาของพุทธศาสนิกชนทั่วโลกอย่างสมบูรณ์ จน
ได้รับเหรียญเชิดชูเกียรติ ชั้นที่ 1 ในวาระฉลองครบรอบ 50 ปีขององค์การพุทธศาสนิกชนสัมพันธ์โลก เมื่อวันที่
6 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ในฐานะบุคคลผู้คุณูปการแก่องค์การพุทธศาสนา ยิ่งความชื่นชมยินดีจากชาวพุทธทั่วโลก

นอกจากนี้ สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีมติให้ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ดำรงตำแหน่ง
“ธรรมศาสตราจารย์” เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2537 เพื่อเป็นที่ประจักษ์ในเกียรติคุณและความเป็นปูชนีย
บุคคลสืบไป

ท่านได้ถึงอสัญกรรมโดยสงบเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2545 ด้วยโรคชรา รวมสิริอายุได้ 94 ปี
หลังจากที่ได้ทุ่มเททำงานรับใช้ประเทศชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเวลาอันยาวนานด้วยความ
มุ่งมั่น ซื่อสัตย์สุจริต สมถะ มิกน้อย สันโดษ เรียบง่าย ไม่ชอบเจ้ายศเจ้าอย่าง ไม่ชอบห้อมล้อม ชอบเป็นคน
ธรรมดาที่เสียสละเพื่อผู้อื่น เรียบร้อย อ่อนโยน ที่มีคุณูปการอย่างมากมายใหญ่หลวงต่อสังคมส่วนรวม และ
ประเทศชาติในหลายๆ ด้าน เป็นแบบอย่างแห่งคุณความดี เป็นแสงสว่างส่องทางให้คนรุ่นหลังได้จำเริญรอยตาม